

NELI CORNEA: O SCRITOARE NECUNOSCUTĂ ȘI JURNALUI EI DE RĂZBOI*

Raluca Dună**

Neli Cornea e o scriitoare care nu figurează în niciun dicționar. Este autoarea unui jurnal ținut în timpul Primului Război Mondial și publicat tot atunci, unul dintre primele jurnale de război din literatura română, dar și din întreaga literatură europeană. *Furtuni de oțel*, jurnalul de război al lui Ernst Jünger e publicat în 1920, iar jurnalul britanicei Vera Brittain, soră de caritate în timpul Primului Război, abia în 1933. Volumul româncei Neli Cornea apare în mai multe ediții în București: o ediție din 1918 e scoasă de Cultura Românească, editură de pe strada Pitagora, la prețul (de atunci) de 8 lei; la aceeași editură apăruse, fără an, o ediție anterioară costând 15 lei (posibil în 1916, conform și indicațiilor bibliografice din cartea lui Alin Ciupală); o altă ediție din 1921 e tipărită la Editura Librăriei H. Steinberg & Fiu de pe strada Lipsani. Ne putem întreba legitim: a fost un bestseller în epocă?

Jurnalul debutează ca „însemnări din vremea războiului”, dar se transformă pe parcurs în însemnările unei surori medicale, deci ale unui participant implicat direct, căci autoarea, refugiată la Brăila, va lucra voluntar ca soră de caritate într-un spital de răniți. În acest moment jurnalul lasă la o parte idealismul specific epocii, destul de pregnant în primele pagini – entuziasmul intrării în război și visul Reîntregirii cu prețul oricăror jertfe – și devine un document dramatic, care măsoară pe o scală precisă spaima, suferința, devotamentul disperat și voința unei femei de a se implica în timpul războiului, de a ajuta și astfel de a rezista moral. Este posibil ca scrisul diaristic să țină tot de sfera acestei rezistențe morale, să fie un mod al rezistenței, private și publice.

Nu este un caz singular, multe femei din România, dar și din întreaga Europă lucrează voluntar ca surori de caritate în spitale, în gări, în spatele frontului sau chiar pe front. Unele dintre ele țin jurnal sau scriu literatură despre război. Doar că aceste cazuri sunt puțin cunoscute. Singurul exemplu celebru din literatura română este cel al Hortensiei Papadat-Bengescu, prozatoarea noastră emblematică, dar nu foarte iubită, care transpune în romanul *Balaurul* din 1923 propria experiență de soră medicală – ea a lucrat la preluarea răniților în gara Focșani, iar balaurul era, simbolic, trenul care aducea răniții de pe front. Cele două scriitoare, celebra Hortensia

* Mulțumiri Gabrielei Mihalache pentru semnarea articolului publicat de Neli Cornea în revista „Scena”.

** Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române.

și obscura Neli aparțin unui context mai larg, de care nu suntem pe deplin conștienți în România de azi și pe care România de acum 100 de ani l-a acceptat parțial: aceste femei implicate activ în efortul uriaș pe care l-a presupus Războiul de Reîntregire au sperat ca statutul lor să se schimbe la finele războiului, și cercetările sociologice recente au arătat că în majoritatea statelor europene după Primul Război Mondial statutul social, legal, public al femeilor s-a schimbat parțial, totuși nu foarte mult, întrucât după război multe femei au revenit la posturile rezervate lor înainte, chiar dacă în timpul războiului ele își asumaseră roluri noi, tradițional rezervate bărbaților. În ultima vreme au apărut și la noi câteva cărți care sugerează rolul major jucat de femei în timpul războiului, spre exemplu cartea istoricului Alin Ciupală, intitulată elocvent *Bătălia lor*. La Editura Muzeului Național al Literaturii Române a apărut anul acesta o masivă lucrare, *Eroinele României Mari*, un album dedicat femeilor implicate în Primul Război și acțiunii lor complexe, caritabile, culturale, politice și uneori chiar și militare. Editura Humanitas a publicat recent, în integralitate, jurnalul de război al reginei Maria (îngrijit de Lucian Boia), demonstrând rolul covârșitor al Reginei în Primul Război. Toate aceste apariții editoriale ne ajută să reconfigurăm un context cultural mai larg, care ascunde filoaane de cercetare prețioase, memorialistica și diaristica feminină a războiului fiind unul dintre acestea.

Constatăm că ambele diariste – atât Regina, cât și Neli Cornea – își încep jurnalul odată cu începerea războiului. Războiul declanșează impulsul lor de a scrie. Pe de altă parte, e interesantă o altă coincidență, legată de motivația scrierii diaristice. Dacă jurnalul de război al Reginei nu era destinat publicării în imediata contemporaneitate, o altă scriere de tip diaristic a Reginei Maria, destinată unui public foarte larg, dar în special soldaților de pe front și intitulată *De la inima mea, la inima lor* a fost publicată în volum chiar atunci, în 1917, la Iași, unde familia regală și guvernul se refugiaseră, în timpul ocupației Munteniei.

Și jurnalul lui Neli Cornea e scris și publicat la cald (ultima datare e 20 decembrie 1918), prin urmare putem deduce că aceste scrieri personale nu sunt dedicate din start sertarului, ci unui public contemporan. La finalul jurnalului, Neli Cornea are câteva pagini mai degrabă memorialistice decât de jurnal, nedatate, cumva retrospective, în care rezumă ultimele evenimente, care probabil s-au succedat într-un ritm cu care notația diaristică nu a putut ține pasul. Ea se adresează cititorilor ei, cărora, spune ea, le datorează câteva lămuriri – la finalul războiului, ca și al propriilor însemnări. Această adresare directă dezvăluie caracterul public al acestei scriituri diaristice: autoarea se adresează unui destinatar contemporan, real sau implicit. Pe de altă parte sugerează posibilitatea ca jurnalul să fi fost publicat parțial, în episoade, în vreo revistă din epocă. O ipoteză care rămâne de cercetat... În cuprinsul *Jurnalului*, în intrarea din 27 septembrie 1916, ea dă exemplul Reginei Maria și citează o frază emblematică: este vorba despre urarea soldaților de a o vedea împărăteasa tuturor românilor. Fraza apare în volumul deja menționat *De la inima mea, la inima lor*, apărut la Iași, în 1917, dar textele care îl alcătuiesc

apăruseră înainte, în iarna 1916–1917 și primăvara lui 1917 în revista de front „România”. Modelul moral al Reginei a funcționat în toată societatea românească, în acei ani. Dar ne putem întreba dacă modelul cultural și literar al Reginei nu a avut de asemenea o influență pentru scriitorii noastre, încurajând scriitura de tip memorialistic și diaristic, implicarea socială prin intermediul scrisului. Să nu uităm că Regina Maria publică texte cu un astfel de caracter dublu, privat și public, de confesiune foarte personală, colorată afectiv, dar și cu un scop precis de propagandă națională, atât înainte de război, în timpul războiului, cât și după război.

Pentru a completa tabloul editorial al epocii, trebuie adăugată o altă scriitoare, nu celebră, dar cu o biografie cunoscută: Sarina Cassvan (soția lui Ion Pas, scriitor de stânga). Ea publică în 1918 romanul *Între artă și iubire*, în care eroina e o pictoriță care se dedică îngrijirii răniților într-un spital, în timpul războiului. Femeia-soră de caritate pare un fel de model feminin al epocii, exaltat nu doar la noi, ci și în celelalte țări europene prin diverse mijloace de propagandă, pe care literatura îl surprinde sau chiar îl promovează. Romane precum cel al Sarinei Cassvan sau al Hortensiei Papadat-Bengescu, plus jurnalele Reginei sau al lui Neli Cornea ne semnalează, în genere, nu doar o problematică, ci și o anumită modă culturală și literară. (O altă categorie e cea a jurnalelor sau memoriilor scrise de femei în timpul Primului Război Mondial sau după război și publicate ulterior, unele după zece, douăzeci de ani.)

Ne putem întreba dacă această scriitură feminină a războiului – contemporană cu războiul – nu a fost ea însăși produsul unei propagande la nivel național, căci circulare oficiale ale capilor armatei îndemneau pe scriitori să pună nu doar armele, ci și penele la bătaie, pe simplii soldați să scrie din tranșee, iar revistele să publice toată această literatură de război, difuzată inclusiv de reviste special înființate (precum ziarul de front „România”, scos la Iași de Ministerul de Propagandă). Sentimentul de solidaritate dintre cei de pe front și cei de acasă – esențial pentru continuarea luptei în condiții foarte dure, atât pentru armată, cât și pentru populație (refugiul armatei și al populației în Moldova, epidemia de tifos, foametea, iarna dură, izolarea militară a României) probabil că a fost, parțial, și rezultatul acestei literaturi a războiului, care a circulat, la propriu, în mediul public, dar și sub forma corespondenței private (un fenomen de proporții) în chiar momentul desfășurării războiului.

Totuși, literatura de război a femeilor, publicată în timpul războiului, a reprezentat, dincolo de orice posibilă contaminare ideologică, un mod al rezistenței, individuale și colective. Motivația scrierii jurnalului, pentru Neli Cornea, ține mai degrabă de sfera personală, emoțională. Războiul e marele eveniment – traumatic – care scoate existența femeii din apatie, din cenușiu, care-i declanșează energia. Și Regina, încă de la primele pagini ale jurnalului, afirmă răspicat: războiul e șansa ei de a fi cu adevărat regina acestui popor. Pe de altă parte, la finalul jurnalului, Neli Cornea își mărturisește speranța ca războiul să schimbe clasa politică românească,

să primenească o societate bolnavă de corupție, iar devotamentul femeilor în timpul războiului să pledeze pentru egalitatea lor în drepturi (juridice, sociale) cu bărbații.

Biografia diaristei Neli Cornea e deocamdată necunoscută, cu excepția unor date disparate care o propulsează printre primele promotoare ale emancipării femeilor din România. În 1898 publicase articolul *Femeia și civilizația* în revista „Dochia”, unde scria: „A venit timpul când femeia din toată lumea își vine tot mai mult la cunoștința demnității sale, numai noi românele să fim veșnic zăvorâte, osândite a târî ghiuleaua apatiei?”. Va mai scrie articole similare. *Ce-i feminismul?* (în „Drepturile femeii”) sau curajosul *Căutarea paternității* (în „Românca”), despre mentalitatea românească indulgentă cu bărbații, dar necruțătoare cu tinerele mame seduse și abandonate, care ajung să își lepede pruncii sau să se sinucidă. În 1908 figurează la corespondenții din Bacău ai revistei „Provincia literară”. Colaborează și la revista scoasă între 1912–1916 de Adela Xenopol, „Viitorul româncelor”.

Pentru a reconstrui contextul biografic și cultural al autoarei, aș adăuga că în cuprinsul jurnalului se referă entuziasmată la întâlnirea cu poeta Maria Cunțan, acum de asemenea uitată, dar care în epocă avea o oarecare faimă (Neli Cornea o numește genială). Cele două scriitoare petrec câteva ceasuri privilegiate în Cișmigiu. Întâlnirea are loc după eliberarea de sub ocupația germană, într-un București pustiit de lipsuri materiale, în care Neli Cornea, acum văduvă, abia se descurcă (Maria Cunțan, refugiată din Ardeal, are de asemenea o situație materială precară și va muri în sărăcie).

La Biblioteca Academiei din București se află câteva volume semnate de Neli Cornea, care atestă o activitate literară destul de intensă pentru o femeie de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, și anume două conferințe pe teme feministe în spiritul vremii (adică, un fel de feminism ortodoxist și naționalist, cum poate cel mai bine îl reprezintă în epocă prințesa Alexandrina Cantacuzino). Prima conferință, intitulată „Femeia”, e ținută la 31 ianuarie 1899, la Ateneul din Bacău și e tipărită la Tipografia H. Margulius din Bacău în același an. Cealaltă, „Artă și patriotism”, e ținută la Ateneul din București la 6/18 ianuarie 1900, publicată la Tipografia Iosif Lang din Oradea-Mare (vechiul nume al orașului Oradea). Exemplarul de la Biblioteca Academiei poartă dedicația-autograf a autoarei către Dl Spiru Haret, ministrul Instrucției. În 1908 îi apare drama în patru acte *Irena*, tot la Bacău. Observăm că Bacăul revine pe listă, ceea ce ne poate sugera că autoarea locuiește în acest oraș. Într-adevăr, într-o notație din jurnal mărturisește că l-a însoțit pe soțul ei, care a venit cu afaceri la Tribunalul din Bacău, deși ar fi preferat să nu mai vadă acest oraș trist unde, citez, și-a îngropat 19 ani din viață.

Într-un articol din „Scena”, revista bucureșteană condusă de A. de Herz, din 5 iulie 1918, își ia adio de la București și de la cititorii revistei, cel puțin până în toamnă, scrie ea. În cuprinsul acestui *Rămas bun* dă unele detalii biografice: că a locuit pentru trei ani în Capitală și că acum pleacă în pribegie pentru a doua oară – prima oară, așa cum știm din jurnal, din cauza ocupației germane. În toamnă anunță

premiera piesei sale de teatru *Artista*, care urma să fie jucată de cunoscuta tragediană Marioara Voiculescu. Ultima ei carte apare în 1922, la Oradea: volumul de nuvele *Flori de câmp*.

Din activitatea sa editorială și publicistică nu reiese că Neli Cornea este o femeie apatică, dar cu siguranță intrarea României în război o motivează într-un mod aparte să se apuce de scris, căci începe un febril jurnal de război la două zile după ce ieșirea din neutralitate e anunțată. Prima datare este „București, 17 August 1916” – datarea este pe stil vechi:

„În plin război. Mai ieri, alaltăieri, aveam atâta bine, ne răsfațam în fericirea inconștienței și azi? [...] Țara, zgduuită din temelii de chemarea goanelor, sate și orașe cutreierate de mobilizare, hotarele-n foc, bufnituri de bombe ale Zeppelinului, trecerea Carpaților, ocuparea Brașovului. Minuni!... Și... spaime. [...]

Dar zilele mărețe ce ni-e dat să trăim ne-au deșteptat la cea mai frumoasă viață sufletească de conștiință națională. Ne-am trezit în sfârșit (amortisem aproape așteptând nemișcați) și noi (popor oriental, prin obiceiuri, nu prin sânge) care zâmbeam cu nepăsare și la întrebarea gravă ‘intrăm sau nu intrăm în război?’ . Parcă era vorba de vreo operetă”¹.

Neli Cornea se află la începutul lui august 1916 în București, iar cei trei fii ai ei au plecat deja pe front, nu se știe unde. Inima de româncă este însă mai mare decât inima de mamă, orice posibilă jertfă e asumată din start. Războiul declanșează la nivel individual și colectiv trezirea conștiinței naționale, o supraconștiință care subordonează orice judecăți ori sentimente personale. Pacifismul recunoscut al autoarei (mărturisește că a scris ea însăși mai demult împotriva războiului, ca principiu), dragostea de mamă, teama naturală pentru viața copiilor își pierd însemnătatea în fața marelui ideal al românilor: Unirea. Citite azi, paginile sună într-adevăr ireal, dar stau măturie pentru acea energie reală care s-a coagulat în jurul unui ideal:

„Beția clipelor, când s-a declarat războiul nostru, nu se poate descrie. Era o aiurare. Toată țara se ridicase în picioare. [...]

De acum, un singur gând, un singur scop de viață trebuie să avem: *Să biruim*.

Să biruim cu orice preț, căci biruința înseamnă a ne izbândi visul măreț.

Să facem tot ce-i cu putință pentru a ne secunda cu bărbăție oștirea”².

Totuși, câteva rânduri mai jos, ea însăși se îndoiește de propriile-i cuvinte mari, rostite parcă de o străină gură:

„Da, da... E foarte frumos să rostești cuvinte mari... și-i ușor când ești liniștit, dar când ți se strânge inima... Ah! Copiii mei, voi pe unde sunteți? Pe care front? Mai trăiți?

Mi-e frig... Parcă un junghiu mi-a pătruns în inimă... Condeiul îmi cade din mână...”³.

¹ Neli Cornea, *Însemnări din vremea războiului* (Jurnal), București, Editura Librăriei Steinberg&Fiu, f.a., p. 5–6.

² *Ibidem*, p. 6–7.

³ *Ibidem*, p. 7.

Într-un registru tipic feminin, diarista consemnează beția patriotică generală declanșată de izbucnirea războiului, ea împărtășește opinia oficială, dar sfârșește destul de personal, dând glas propriei emoții, îndoieli, spaime: aceea de a nu-și pierde copiii.

Următoarea însemnare, din 22 august exprimă hotărârea interioară: „am primit și eu ideea războiului, deși cu inima însângerată”⁴. Ea conștientizează că ne aflăm într-un moment istoric de care atârna destinul țării și care trebuie împlinit ca o datorie. „Să mă las copleșită de mâhnire? O, nu”. Și continuă: „Copacul cu rădăcini adânci nu se teme de furtună”⁵. Interesant de observat în cuprinsul aceleiași pagini folosirea acestui simbol al vieții și al permanenței. Visul României Mari este exprimat în termeni similari: „idealul întregirii tulpinei dezmembrate”. Limbajul trădează un același imaginar individual și colectiv.

Diarista devine cu atât mai personală din punct de vedere stilistic cu cât situația se agravează:

„Orașul e cuprins de o deznădejde mută. Situația-i încordată, lumea într-o așteptare chinuitoare. Spaima crește, o spaimă fără nume, neînțeleasă. Parcă o furtună geme înecat.”⁶

Suntem pe 1 septembrie, 1916. Deja vin primele convoaie cu supraviețuitorii dezastrului de la Turtucaia. Jurnalul alternează *topoi* ai limbajului propagandistic („Onoare lor, cari au scris cu sângele lor o pagină de glorie”) și sinceritatea simplei opinii proprii în fața evidențelor. Jertfa de aur a ostașilor e doar numele oficial al ororii: „Cele povestite de răniți îți scoală părul în cap. O tragedie cumplită, ale cărei scene îți biciuiesc venele”⁷, scrie ea, ambele comentarii figurând pe aceeași pagină. O enormă fericire o cuprinde când află că niciunul dintre fiii ei nu a luptat la Turtucaia, că sunt teferi și sănătoși: „Copiii mei, sănătoși... Trăesc... Ce fericire!...”⁸. Pe fundalul tragediei generale, încă o dată se verifică: fericirea e o chestiune strict personală.

Însemnarea din 1 noiembrie e o mică scenă dialogată. Pe nepusă-masă, vine unul din fii, Puiu, într-o scurtă permisie:

„Cine-mi bate-n geam? Mă scol eri noapte din somn, pe când pe spinare îmi fugi fiorul unei neliniști.

– Cuceritorul Hârșovei.

– Tu ești, Puiu! Scumpul meu copil, ars de vânt și de suferințe. Sar să-l îmbrățișez, sugrumându-l aproape.

Cetisem în adevăr că s-a reluat Hârșova.

– Pârjolită, pustiită (...) Dar s-a reluat...

– Datorită ție...

– Și camarazilor mei...”⁹

⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 16.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 19.

⁹ *Ibidem*, p. 37.

Ne putem întreba: este acesta limbajul autentic al întâlnirii dintre mamă și fiu sau limbajul ideologiei războiului a mers chiar la inima diaristei? La final, ea își descrie fiul grăbit să se întoarcă în focul luptei drept un „adevărat simbol al energiei naționale”. Așa e posibil să fi arătat sinceritatea unei mame patriote la 1916? Limbajul acestei sincerități, transpus în jurnal, sună destul de neverosimil pentru cititorul centenar. Este interesant că aceeași scenă e reluată, similar, și în volumul de nuvele din 1922, proza autobiografică, relatată la persoana a treia se numește *Puiu* și dezvăluie pe de-o parte mândria mamei față de jertfa fiului, grav rănit, pe de alta, nemulțumirea față de incorectitudinea sistemului militar: nu întotdeauna adevărații eroi primesc decorații, ci protejații, rudele, cei care au stat la adăpost în timpul războiului... Și în *Jurnal* apare acest comentariu, reluat în nuvelă, în aceiași termeni duri la adresa mai-marilor din armată și politică. Comparând cu jurnalul de război ținut de Regina Maria, am putea afirma că tema morală, revolta față de sistemul social și politic sunt constante în scrisul diaristic feminin din timpul războiului, indiferent de clasa socială căreia îi aparține autoarea. La finalul jurnalului, Neli Cornea exclamă că toate jertfele au fost inutile, pentru că marea primenire morală visată nu a avut loc, la finalul războiului. Faptul că fiul ei cel mic, erou la Mărășești, grav rănit la mână, nu primește nicio decorație, nu e decât un simptom al acestei imoralități generalizate:

„Nu. Din grozăvia tragediei sângeroase, pe care am trăit-o, la noi nimenea nu s-a folosit de vreo învățătură. Puternicii zilei, mai ales, au rămas cu vechile apucături, cu dispreț pentru dreptate, cu aceeași nepăsare pentru durerile altora, cu același egoism brutal...”.

„Țara nepotismului și a bizantinilor!” exclamă diarista de acum 100 de ani, la sfârșitul unui război care ar fi trebuit să schimbe România din temelii.

Dar ca și Regina, Neli Cornea e constructivă și în momentele de deznădejde. Ea găsește moduri de a participa la drama celorlalți, ceea ce îi ușurează propria dramă, teama pentru soarta fiilor combatanți, fuga din București, nesiguranța pentru propria viață. Pe 19 noiembrie, la Brăila, declară că abia mai poate scrie, distrusă de suferință: „Sfârmată de atâta jale, abia scriu”¹⁰. Pe 12 decembrie 1916 declară că „îngrijirea răniților e în adevăr cea mai bună ocupație în furtuna ce-mi frământă sufletul”¹¹.

Scriitura diaristică feminină câștigă în acele momente de răscruce când limbajul oficial nu poate substitui percepția experienței reale, traumatizante. Din acest punct de vedere, exilul la Brăila marchează o nouă etapă. Neli Cornea, asemenea multor altor femei, intră în Crucea Roșie și începe să lucreze într-un spital. Este o opțiune personală care trădează nevoia de acțiune și de comuniune emoțională cu cei dragi plecați pe front (sora de caritate ca o mamă pentru rănit este una dintre ideile comune în literatura de război a epocii, scrisă atât de femei, cât și de bărbați).

¹⁰ *Ibidem*, p. 41.

¹¹ *Ibidem*, p. 52.

Și contemporana ei britanică mai celebră, Vera Brittain, alege să devină soră medicală după ce fratele și logodnicul ei pleacă voluntari pe front. Pe de altă parte, pentru românce este un fel de datorie de onoare socială, de vreme ce Regina Maria și alte doamne din înalta aristocrație activează ca surori medicale. Neli Cornea nu refuză să îngrijească răniții din camera muribunzilor, una dintre cele mai dure sarcini:

„E atâta jale în tăcerea adâncă, ce coboară în jurul unui muribund, întreruptă de horcăituri sinistre, de un vaet, de un strigăt sau de un rânjet al nebuniei, ce vibrează în mine lung, ca răsunetul unui ‘De profundis’.

Totuși, n-am refuzat. Prea sunt degrabă scoși acești nenorociți dintre cei vii și aruncați în voia unor slujnice brute”¹².

Pe de altă parte, sunt și sarcini mai plăcute la spital: Neli Cornea scrie cum răniții o cheamă ca pe o mamă să le aducă bomboane, sau cum îi mângâie cu lectura unor pagini din Creangă!¹³

Tonul însă devine tot mai sumbru, pe măsură ce situația Armatei Române și a țării se agravează. Mila, disperarea, revolta se amestecă. În Primul Război Mondial se folosesc pentru prima oară armele chimice, soldații români fiind victimele unui război inegal. Neli Cornea își exprimă și ea oroarea în fața inumanității acestui război atroce, nebărbătesc, care face ca eroismul să devină pură zădărnicie:

„Rănilile cele mai grozave ce văd aici, zdrențele cărnii, spintecată de gloanțe și de schije, la unii înnegrite de putreziciune, îmi reamintesc cuvintele fiului meu erou, întors de la bătălia de la Jiu: ‘nu-ți poți închipui grozăvia luptelor cu armele moderne și... zădărnicia jertfelor noastre’. Și mă umplu de revoltă”¹⁴.

Climaxul e atins în ianuarie 1917, atunci când diarista asistă neputincioasă la preluarea spitalului de către administrația germană și în final la evacuarea răniților pe niște șleपुरi deschise, care urmau să coboare pe Dunărea înghețată spre un alt port. E de fapt o formă de ucidere în masă a unor oameni suferinzi și lipsiți de apărare. Furia, ura față de brutalitatea ocupanților germani ating aici cote maxime, dar probabil că este o stare de spirit generală (diarista consemnează în treacăt, cu dispreț, comoda pactizare a unora cu ocupanții). Jurnalul șterge granița dintre documentul personal și documentul istoric, amestecă perspectivele într-un joc feminin între interior și exterior, în descrierea evacuării răniților. Propriile emoții sunt substituite de relatarea micului eveniment eroic, care rezumă nu doar o situație, ci și o perspectivă: tânărul ofițer rănit, înfășurat într-o pătură proastă, aruncat pe șlepul pe care evident își va găsi moartea, într-un elan absurd, amenințat cu pistolul de soldatul german, își flutură totuși centura tricoloră, strigând: Trăiască România Mare!

La finalul jurnalului, războiul e câștigat, iar visul acestei Români, atins. Dar după lectura unei astfel de cărți eroismul, jertfa, războiul capătă gustul amar al

¹² *Ibidem*, p. 53.

¹³ *Ibidem*, p. 52.

¹⁴ *Ibidem*, p. 53.

absurdului, ororii și zădărniceii. Rămâne întrebarea autoarei: am dobândit România Mare, dar s-a schimbat ceva? A recupera astfel de texte și de autoare înseamnă în mare măsură și a redescoperi o anume umanitate cvasidispărută și modul ei de rezistență în fața istoriei – un act deopotrivă cultural și moral.

BIBLIOGRAFIE

Cornea, Neli, *Însemnări din vremea războiului (Jurnal)*, București, Editura Librăriei Steinberg&Fiu, f.a. Ciupală, Alin, *Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial*, București, Editura Polirom, 2017.

ABSTRACT

The article considers the work and biography of an unknown Romanian writer, Neli Cornea, totally unknown in the history of Romanian literature. It considers the context of the female autobiographical literature inspired by First World War in Romania, especially the model of the literature written and published by Queen Marie of Romania during the war. The typology of this literature is double, private and public, sometimes written as a diary but meant to be published in periodicals which encouraged people to resist during the war. In *Notes from the War (A Diary)*, by Neli Cornea, diary writing and memorial writing mix, temporal perspectives and ideological messages change, as the author tries to express herself, but also to offer a model for other women. She puts down her own war experiences, but she also voices a war ideology of resilience. Moral and social themes mix with authentic emotions like hope, fear, suffering, enthusiasm or the helplessness of a mother, wife and nurse during the war.

Keywords: war literature, First World War, women' literature, diary, nurses' diaries.